

Prikazi i osvrti

XIII. KONGRES ZA STAROKRŠĆANSKU ARHEOLOGIJU

Split i Poreč bili su domaćini XIII. Kongresa za starokršćansku arheologiju, koji je održan od 25. rujna do 1. listopada 1994. Taj znanstveni skup održan je u povodu 100. obljetnice I. Kongresa, koji je bio održan u Splitu 20 - 22. kolovoza 1894.

Prije nego što dademo kratki prikaz rada XIII. Kongresa smatramo potrebnim nešto reći o I. Kongresu i njegovu značenju za razvoj mlade znanstvene discipline starokršćanske arheologije i arheološkim međunarodnim znanstvenim skupovima koji su poslije njega uslijedili.

Od Prvog do Trinaestog kongresa

Općenito govoreći straokršćanska arheologija doživjela je veliki napredak u drugoj polovici prošloga stoljeća. Za to je bio najzaslužniji poznati talijanski arheolog Giovanni Battista de Rossi (1822-1894). On je općenito smatran osnivačem straokršćanske arheologije kao znanstvene discipline. Iznio je pred svjetsku javnost starokršćanske spomenike Rima, u prvom redu katakombe i starokršćanske bazilike.

Gotovo u isto vrijeme kod nas se straokršćanskim spomenicima bavio don Frane Bulić (1846-1934). Znanstveni rad na istom poslu zbližio je dvojicu velikana arheološke znanosti. Bulić se s de Rossijem počeo dopisivati, a za vrijeme svog jednomjesečnog boravka u Rimu 1881. s njim se osobno i upoznao. U de Rossiju Bulić je našao ne samo velikog učenjaka, nego i prisnog prijatelja i stručnog savjetnika.

Bulićev arheološki rad osobito je počeo dolaziti do izražaja nakon što je godine 1883. bio imenovan ravnateljem Arheološkog muzeja u Splitu i članom Komisije za zaštitu spomenika u Beču. Svoje znanstvene radove objavljivao je u muzejskom časopisu "Bullettino di Archeologia e Storia Dalmata", koji je ponajviše sam uređivao i ispu-

njavao svojim znanstvenim radovima. Može se slobodno reći da je svaki novi broj časopisa bio pravi znanstveni događaj za sve ljubitelje starina.

Po svojim stručnim člancima o solinskim spomenicima Bulić je stekao veliki ugled u ondašnjim arheološkim krugovima Europe. Koliki je ugled uživao najbolje pokazuje sama činjenica da je na njegov poticaj došlo do organizacije i održavanja I. Kongresa za starokršćansku arheologiju u ondašnjem malom Splitu (16.000 stanovnika) i Solinu. Za održavanje kongresa najprije je oduševio samog de Rossija, a potom i brojne arheologe iz europskih zemalja. Kongres je održan u Splitu i Solinu 20 - 22. kolovoza 1894. Na njemu je bilo okupljeno oko 70 arheologa iz više zemalja. De Rossi nije mogao prisustvovati zbog teške bolesti od koje je i umro 20. rujna, iste godine.

Taj prvi skup znanstvenika starokršćanske arheologije bio je veliki događaj za Split i cijelu Hrvatsku. Starokršćanski Solin otkrio je sve bogatstvo svojih brojnih spomenika pred očima cijele arheološke javnosti, dok je samom Buliću pribavio još veći ugled u arheološkim znanstvenim krugovima.

Prvi kongres ujedno je dao i snažni poticaj razvoju mlade znanstvene discipline starokršćanske arheologije. Na njemu je također odlučeno da se redovito održavaju takvi znanstveni skupovi svakih nekoliko godina na kojima će arheolozi iznositi svoja znanstvena dostignuća i iskustva, te izmijenjivati informacije. Tako su poslije splitsko-solinskog kongresa do sada održani slijedeći: u Rimu 1900, Raveni 1932, ponovo u Rimu 1938, Aix-en-Provenceu u Francuskoj 1954, pa ponovo u Raveni 1962, u Trieru 1965, Barceloni 1969, treći put u Rimu 1975, Solunu 1980. Lyonu-Grenobleu-Geneve-Aosti 1986, i u Bonnu 1990.

Već je na XI. Kongresu u Lyonu 1986. bilo odlučeno da se XIII. Kongres održi u Splitu prigodom 100. obljetnice I. Kongresa. Ta je odluka bila potvrđena i na XII. Kongresu u Bonnu 1990.

Pripremanje XIII. Kongresa

Da bi se kongres mogao što uspješnije odvijati, poduzete su temeljite pripreme pod vodstvom stručnjaka Arheološkog muzeja u Splitu dr. Nenada Cambija i dr. Emilija Marina. U pripreme je bilo uključeno i više domaćih i stranih znanstvenih ustanova, u prvom redu Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Hrvatsko arheološko društvo, Splitsko i Zagrebačko sveučilište, Splitska nadbiskupija i Porečko-pulska biskupija i Papinski institut za starokršćansku arheologiju u Rimu, osobito njegov sadašnji predstojnik mons. Patric Saint-Roch, kao i nedavno umirovljeni predstojnik istog instituta, naš stari znanac i prijatelj mons. Victor Saxer.

Kada je izgledalo da se pripreme sretno privode kraju, odjednom su se počele pojavljivati poteškoće pa je zaprijetila ozbiljna opasnost da

se kongres uopće ne održi u Hrvatskoj. Poteškoće su ponajviše dolazile od strane njemačkih arheologa, koji su izražavali ozbiljnu bojazan da bi se u našim sadašnjim prilikama kongres mogao iskoristiti u političke svrhe. U to su pokušali uvjeriti i arheologe iz drugih europskih zemalja. Naši stručnjaci i crkveni ljudi, zahvaljujući ponajviše Svetoj Stolici, uspjeli su otkloniti svaku takvu bojazan te su završne pripreme protekle u najboljem redu i kongres je konačno, na sveopće zadovoljstvo, održan u Splitu i Poreču u unaprijed određenom vremenu od 25. rujna do 1. listopada 1994.

Svečano otvorenje Kongresa

Otvorenje kongresa imalo je dva dijela. Prvi je dio obavljen u velikoj dvorani Fakulteta elektronike, strojarstva i brodogradnje u Splitu, u nedjelju 25. rujna u 10,30 sati, a drugi crkveni dio, obavljen je u splitskoj katedrali istoga dana u 18 sati.

U dvorani FESB-a ugledne goste i sve sudionike kongresa pozdravio je dr. Nenad Cambi, predsjednik Nacionalnog organizacijskog odbora XIII. Kongresa. On je nazočne pozdravio na talijanskom jeziku, jer je, kako reče, službeni jezik na I. Kongresu bio talijanski, pa da se i na taj način održi povezanost s I. Kongresom. Među uglednicima bili su nazočni: dr. Nedjeljko Mihanović, predsjednik Sabora Republike Hrvatske i izaslanik predsjednika države dr. Franje Tuđmana, mr. Vesna Girardi Jurkić, ministrica kulture i prosvjete, mons. Jose Saraiva Martins, izaslanik Svete Stolice, mons. Giulio Einaudi, apostolski nuncij u Zagrebu, mons. Ante Jurić, splitsko-makarski nadbiskup, mons. dr. Frane Franić, splitsko-makarski nadbiskup u miru, mons. Pavao Žanić, mostarsko-duvanjski nadbiskup u miru, mons. Patric Saint-Roch predstojnik Papinskog instituta za starokršćansku arheologiju u Rimu, mons. Victor Saxer, umirovljeni predstojnik istog instituta, dr. Antun Benven, rektor Papinskog hrvatskog zavoda sv. Jeronima u Rimu i brojni drugi predstavnici crkvenih i svjetovnih znanstvenih ustanova, kao i političkih vlasti Županije splitsko-dalmatinske i grada Splita.

Poslije podne u 18 sati kongresisti su se okupili u splitskoj katedrali na svečanoj svetoj misi, koju je predvodio nadbiskup Ante Jurić uz sudjelovanje izaslanika Svete Stolice mons. Martina i apostolskog nuncija mons. Einaudija, svećenika sudionika kongresa, splitskih kanonika i više splitskih svećenika. Misa je bila na latinskom jeziku, a pjevao je katedralni mješoviti zbor pod ravananjem maestra Šime Marovića.

Kongresiste je pozdravio nadbiskup Jurić, pročitavši svoj kraći govor na francuskom jeziku. Na kraju mise mons. Martins je pročitao pismo pape Ivana Pavla II. na latinskom jeziku, dok je hrvatski prijevod pročitao nuncij Einaudi.

Koliko su se neki sudionici kongresa bojali njegove politizacije i vidjeli politizaciju i tamo gdje ona nema nikakve osnove predočava nam jedna zgodna koja se dogodila preko mise. Naime, u molitvi vjernih, između ostalih zaziva pročitanih na raznim jezicima, bio je i zaziv na njemačkom jeziku, a koji na hrvatskom prijevodu glasi: "Za sve one koji su bili protiv toga da se ovaj kongres održi u hrvatskoj zemlji da nikada više ne bi upali u takvu pogrešku, molimo te." Odmah poslije mise na taj zaziv, sastavljen od katedralnog župnika Josipa Čorića, žučljivo je reagiralo dvoje Nijemaca, tvrdeći da je to politizacija koja je pokvarila njihov polugodišnji rad. Iako im je nekolicina naših svećenika dala podršku, mi ne vidimo pravog razloga za takvu reakciju.

Rad XIII. Kongresa

Kongres se održavao na dva mjesta, u Splitu i u Poreču. Splitski dio kongresa trajao je od 25. do 28. rujna, a porečki od 29. rujna do 1. listopada. Kongresna tematika odnosila se na Justinijanovo doba, dakle VI. st. Poznato je da je porečka katedrala Eufrazijana sagrađena u to doba, pa je to razlog da se drugi dio kongresa održavao u Poreču. Rad se odvijao u plenarnim sjednicama i u sekcijama. Na plenarnim sjednicama raspravljalo se o općim temama, a u sekcijama o užoj tematici koja se odnosila na regionalna pitanja ili pojedine zemlje. Referati su se držali na glavnim europskim jezicima, kao i na hrvatskom jeziku, uz simultano prevođenje. Sudjelovanje na pojedinim sekcijama bilo je slobodno, pa su kongresisti mogli prema svom vlastitom nahođenju birati one teme koje su ih više zanimale i prelaziti iz jedne sekcije u drugu. Takvom organizacijom rada moglo se u isto vrijeme održavati više referata i mogao je nastupiti velik broj referenata. Svih sudionika bilo je gotovo 400, a došli su iz 33 zemlje. Bile su zastupljene gotovo sve europske države, a od ostalih spomenut ćemo: Japan, Indiju, Jordan, Izrael, Libanon, Kanadu i SAD. Od inozemnih stručnjaka najbrojniji su bili Talijani, oko 50. Francuza je bilo 20.

U splitskom dijelu kongresa, osim plenarnih sjednica na kojima se raspravljalo o općoj i široj arheološkoj starokršćanskoj problematici, bile su tri sekcije. Unutar prve sekcije raspravljalo se o tematici koja se odnosila na prvi kongres i njegove protagoniste de Rossija i Bulića, u drugoj sekciji govorilo se o spomenicima unutar hrvatskog prostora, a u trećoj o spomenicima u Bosni i Hercegovini, Albaniji i Grčkoj. To je samo okvirna tematika, dok su se neki referati odnosili i na druga područja.

Porečki dio kongresa održavao se u hotelu "Pical". Rad se odvijao u plenarnim sjednicama i u četiri sekcije. Unutar prve sekcije raspravljalo se o crkvama izvan gradova, liturgijskoj opremi, samostanima i grobljima. U drugoj sekciji govorilo se o kipovima, slikama i mozaicima, u trećoj o sitnim umjetnostima i numizmatici, a u četvrtoj o natpisima i nazivima.

Za vrijeme kongresa, kako na plenarnim sjednicama tako i unutar sekcija, održano je mnogo referata i kraćih priopćenja. Hrvatski arheolozi i povjesničari sa svojim radovima bili su veoma dobro zastupljeni. Održali su gotovo 50 referata koji su se odnosili na istraživanja na području Republike Hrvatske i tako su se veoma uspješno predstavili svjetskim stručnjacima.

Prigodne kulturne manifestacije

Za vrijeme održavanja kongresa upriličeno je više prigodnih kulturnih manifestacija, kako u Splitu tako i u Poreču.

Muzej hrvatskih arheoloških spomenika u Splitu ponovo je izložio starohrvatske spomenike, koji su za vrijeme srpske agresije na Hrvatsku i Split bili uklonjeni i zaštićeni. To naše neprocjenivo kulturno blago kongresisti su sa zanimanjem razgledali.

U Arheološkom muzeju u Splitu, našem najstarijem muzeju utemeljenom 1820. otvorena je izložba "Artes minores Salonae christianiae".

U Muzeju grada Splita otvorena je izložba "Iz riznice splitske prvostolnice"; a u Galeriji fotokluba "Split" izložba fotografija Zvonimira Buljevića "Iz starokršćanske baštine".

U Umjetničkom salonu u Splitu otvorena je prigodna izložba pod nazivom "Starokršćanski Brač", koju je postavio Regionalni zavod za zaštitu spomenika kulture u Splitu.

U podrumima Diklecijanove palače postavljena je izložba "Starokršćanska arheologija u arhivu Dyggve".

I u Solinu je otvorena izložba "Prvi kongres za starokršćansku arheologiju 1884", a u Zavičajnom muzeju Kaštela u Kaštel Novom otvorena je i izložba "Arheologija u Kaštelima".

Osim razgledanja navedenih izložbi kongresisti su posjetili otok Brač i razgledali tamošnje starokršćanske spomenike koji su posljednjih godina otkriveni, uređeni i konzervirani. Tako su bili u Lovrećini, Postirama i Škripu.

Kongresisti su posjetili i solinske spomenike i grob don Frane Bulića na Manastirinama na koji su položili vijenac i obavili kratku molitvu, koju je predvodio splitski nadbiskup mons. Jurić. Istom zgodom postavljena je ploča s latinskim natpisom koja ostaje kao trajni spomen na održavanje ovoga kongresa. Ploča je postavljena do spomen-ploče Prvog kongresa na južni zid grobljanske bazilike.

Došavši u Istru kongresisti su najprije posjetili otok Veliki Brijun na kojem se nalaze ostaci velike stare utvrde i bazilike sv. Marije.

U Zavičajnom muzeju Poreštine otvorena je izložba "Nakit i magična snaga oblika". Za ovu prigodu otvorena je izložba Milana Legovića, kopije mozaika Eufrazijane, i Ede Murtića u istarskoj sabornici.

Veliko zanimanje kongresista izazvalo je otvorenje Dijecezanske zbirke u staroj porečkoj biskupskoj palači.

Spomenimo i to da je vatikanska pošta izdala prigodne marke s motivima iz Eufrazijane u Poreču. Na kraju recimo da je ovaj kongres održan pod visokim pokroviteljstvom predsjednika Republike Hrvatske dr. Franje Tuđmana, kardinala Angela Sodana, državnog tajnika Svete Stolice, i gosp. Frederica Mayor Zaragoza, generalnog direktora UNESCO-a.

Na svečanoj završnoj sjednici kongresa zaključeno je da će se slijedeći XIV. kongres održati u Beču 1999. Također je gosp. Mayor Zaragoza, koji je prisustvovao završnom dijelu kongresa, izjavio da će baziliku Eufrazijanu u Poreču UNESCO uvrstiti među spomenike svjetske baštine.

Možemo sa sigurnošću zaključiti da je XIII. Kongres za staro-kršćansku arheologiju bio od naših stručnjaka veoma dobro organiziran, da je veoma uspješno radio i da će se njegovi plodovi vidjeti u narednom razdoblju. Kongres je bio i velika afirmacija hrvatske arheološke znanosti i same naše države Republike Hrvatske. On se odvijao u slobodnom i znanstvenom duhu, pa je s te strane potvrdio da su bile neosnovane bojazni onih koji su strepili od njegove politizacije.

Kao što je bio i onaj Prvi kongres prije stotinu godina snažni poticaj razvoju arheološke znanosti, nadamo se da će to biti i ovaj, o čemu će budućnost dati svoj konačni sud. Želja nam je da što prije budu tiskani kongresni radovi.

Mile Vidović

MEĐURELIGIJSKI DIJALOG KRŠĆANSKIH STRUČNJAKA S ISLAMOM, HINDUIZMOM I BUDIZMOM

H. Küng - J. van Ess - H. von Stietencron - H. Bechert, *Kršćanstvo i svjetske religije. Uvod u dijalog s islamom, hinduizmom i budizmom*, s njemačkog prevela Darija Domić, redaktura Miljenko Žagar, Naprijed, Zagreb 1994, XII, 400 str.

Knjiga je nastala od dvanaest prigodnih predavanja, održanih na Ekumenskom institutu sveučilišta u Tübingenu u ljetnom semestru 1981/82. Pri doradi uvažene su sugestije slušatelja i samih predavača međusobno. Josef van Ess je tübingenški profesor islama kao discipline u okviru povijesti religija, Heinrich von Stietencron predaje hinduizam na istom sveučilištu, Heinz Bechert predaje budizam u Göttingenu, a Hans Küng je pročelnik spomenutog Ekumenskog instituta koji se uz sporna ekleziološka pitanja već dvadeset godina